

EL POLIFACÈTIC SIXTO MARCO

LLUÍS ALPERA I LEIVA

Universitat d'Alacant

Sixto Marco és, al costat d'Enric Valor, un dels darrers representants vius de la brillant saga d'intel·lectuals valencians que han sabut obrir vies de reflexió i de comprensió sobre les nostres senyes d'identitat al llarg dels darrers trenta anys, tres decennis ben importants en la història cultural i política del País Valencià. I hem dit vius, ja que dissortadament en un parell d'anys ens han deixat un reguitzell d'excel·lents escriptors: Joan Valls, Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés, Enric Soler i Godes, Isa Tròlec..., amb el trasbals i la desorientació consegüents.

El pintor Sixto, amb una importantíssima contribució plàstica i una passió vital incontenible, ha sabut posar-se a l'altura de les reflexions ideològiques de Joan Fuster, del magisteri filològic i cívic de Manuel Sanchis Guarnier, de la força lírica abassegadora de Vicent Andrés Estellés o de la necessària reconstrucció de la narrativa feta per Enric Valor. Sixto ha de formar part, per dret propi i per sempre, de tota aquesta plèiade d'intel·lectuals valencians de postguerra que han esdevingut, gràcies a la seua contribució ben decisiva, els guies indiscutibles de la cultura catalana contemporània al País Valencià.

L'obra i la mateixa personalitat de Sixto poden produir d'entrada, com passa sovint amb els grans artistes, un cert desconcert, pels diversos factors tan complexos i bigarrats que s'hi donen. La complexitat en les contradiccions es dona tant en els seus quadres com en totes les vicissituds de la vida del pintor d'Elx. Per tant, vida i obra mantenen una connexió ben estreta i una càrrega simbòlica ben evident, tot i que, òbviament, sempre podrem explicar més fàcilment el fil diacrònic de la vida de Sixto que la complexa obra pictòrica. Per això ens hem aventurat a oferir unes quantes pinzellades sobre la

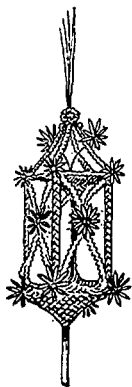
bigarrada i multicolor biografia del pintor, i a recalcar en algunes de les etapes i de les estètiques per les quals ha transitat, per tal d'atansar-nos millor a l'artista i visualitzar així allò que podríem anomenar el *món de Sixto*. O siga, tot el conjunt de referències anímiques i artístiques, vivencials i civíques, que ens faciliten una imatge i un perfil del gran pintor il·licità. Empresa ben problemàtica a causa de la gran personalitat contradictòria, sincera, arravatada, insubornable de Sixto.

1. EL MÓN I L'ART DE SIXTO

Sixto Marco, nascut el 25 de gener de 1916, al carrer Polit número 17 de la ciutat d'Elx, fou un xiquet malaltís, espartenyer des dels sis anys, tot i que va tenir posteriorment diversos oficis i *hobbies*: auxiliar de notaria, fundador del Sportman Club de Futbol, personatge de sant Joan al Misteri... i, sobretot, pintor. Del conegut autoretrat de Sixto, que ens recorda, no sé per què, el de Velázquez, coincidim de ple amb el crític Ernest Contreras tant en la descripció física –mostatxo caigut, front interminable, rostre sense afaitar– com en l'anímica –subtil i volcànic, apòstol i terrorista, *callat* i extrovertit. Per la nostra banda, hi remarcaríem un altre detall més, que potser contribueix al segell personal del pintor: l'afegit d'un tercer ull i d'un segon nas desdibuixat, que marquen així la forta empenta de Sixto vers el surrealisme que ha practicat al llarg de la tota la seua obra.

El pintor Sixto és, *avant tout*, un home vitalista, que no va tenir cap formació acadèmica ni disciplina de cap mena, si n'exceptuem la musical que li caldrà per a interpretar el personatge de sant Joan. El tarannà vital de Sixto i les conjuntures personals del pintor han conformat un sol "món". Per a ell parlar d'art, de putes, del Misteri, de futbol i del país, tot conté la mateixa passió vital. Per això el més important de la pintura de Sixto Marco és la persona. I la passió desenfrenada que porta al seu interior la vessarà en cada quadre o en cada frase de la seua trajectòria. Sobretot a partir de 1965, quan arran d'un trencament amb els dirigents del Patronat del Misteri Sixto comença a pintar la primera de les quatre anomenades èpoques de "L'home", amb una forta càrrega social.

Per damunt de tot, Sixto és un home caòtic, un àcrata, tant en la seua concepció com en la seua formulació plàstica. Ara bé, dins d'aquest caos expressiu, el nostre pintor sap *mirar* i *ordenar* allò que aprèn dels clàssics i de la història de l'art de tots els temps: fra Angelico, Giotto, Mantegna, Goya, Delacroix, Picasso... A més, donat el seu caràcter, ens sembla que Sixto no té al davant un *planning* d'allò que vol pintar, és a dir, no té una mena d'idea estructural del que pensa fer, sinó que les idees i l'expressió plàstica es configuren a

mesura que avança el quadre. Si és així, coincidiríem amb alguns crítics en el fet que els quadres pintats així serien els millors de l'artista il·licità.

Glorieta d'Elx, pintura dels anys cinquanta.

2. SIXTO, PINTOR SURREALISTA

Forçat a autocontemprar-se, a autodefinir-se, el pintor Sixto ens va confessar que ell posseïa “una gran intuïció per a l'art i la vida” i que la creativitat esdevenia el motor de la seua vida. El que és evident és la gran capacitat de Sixto a l'hora d'aplicar d'una manera inconscient totes les seues vivències i els seus fantasmes d'una manera caòtica a la seua obra, tot i que, quan concreta l'expressió plàstica, hi posa un cert ordre a la textura.

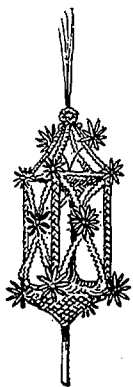
Sixto Marco deixa escapar, generalment, l'inconscient de tot el magma caòtic i àcrata del món vivencial i estètic que porta al seu interior. Respon a cops als impulsos creatius de l'inconscient. El surrealisme, lluminós per excel·lència per a Sixto, té raó de ser quan il·lustra un pensament, quan comença i acaba en el mateix quadre, com un reflex fidel de la història i del seu esperit. Podríem dir, en definitiva, que el surrealisme de Sixto es troba molt lluny del de Dalí i molt pròxim a Hieronimus Bosch, sobretot pel que té d'humor, d'ironia i per la manera de tractar els quadres.

3. L'EXPRESSIÓ PLÀSTICA DE SIXTO

Per haver abraçat des dels seus inicis el surrealisme, el pintor d'Elx és ben conscient i solidari amb una aplicació estètica d'avantguarda. Ací rau la seua originalitat a l'hora d'aplicar el surrealisme d'una manera força original a allò que ell va anomenar la *microcòsmica* de la primera època, on formigues, mosques, granotes, cigrons, alls, figues, arròs i diversos peixos "eren seleccionats en el detall amb una lent d'augment", segons matisa Patrici Falcó. Així mateix, podríem parlar de l'original surrealisme de Sixto quan l'aplica al món sensual i a l'eròtica barroca: l'ull, el caragol, els fòssils, l'orella, l'origen de la vida, les formes vaginals. Objectes i temes que esdevindran els símbols més utilitzats per Sixto per tal d'alliberar-se, a través de la catarsi artística, de l'opressió de la moral repressiva de la societat.

Les granotes, pintura dels anys seixanta (sèrie "microcòsmica").

Un bon toll del que pinta Sixto li ve del fons dels seus somnis, sobretot pel que fa a l'erotisme: cossos nus, la mitja poma partida, roba interior amb puntillons, etc. L'inconscient, òbviamment, des del seu contacte amb el turisme i amb les banyistes de Santa Pola, on el pintor disposava d'una segona residència

El pintor Sixto sembla acumular, d'altra banda, imatges, colors, composicions, espais, dins d'una visió popular i barroca alhora. En certa manera, podríem considerar-lo com un naïf molt peculiar. Ara bé, gens ingenu, sinó ben conscient del seu caos, organitzat a partir de l'estudi i del coneixement de la història de l'art.

Pintura de finals dels setanta.

4. SENSIBILITAT VITAL I EXQUISIDA EN L'OBRA DE SIXTO

En la producció artística de Sixto hi ha una gran dosi de tendresa, i una exquisida sensibilitat i delicadesa, cosa que es pot comprovar a nivell formal o expressiu amb els colors, les figures, els detalls, l'expressió humana. Tot això, podríem afegir, resulta una mica contradictori si ho comparem amb la seua força interior. Podem dir, per tant, que l'obra artística de Sixto pot semblar-se, per la seua sensibilitat, a la de fra Angelico, mentre que el tarannà vital del pintor d'Elx es troba, potser, més a prop de Delacroix o de Goya. Sobretot perquè Sixto es troba sempre preocupat per la condició humana, per la deshumanit-

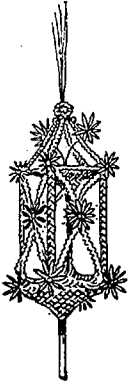
zació de la societat i pel desplaçament de l'home per la màquina. Aquesta preocupació d'un contingut social ben pregon, acompanyada de la seua voluntat avantguardista, és ben palesa en l'etapa de col·laboració amb l'anomenat Grup d'Elx –integrat per Castejón, Coll, Agulló i Sixto– a partir de 1969.

Sixto, tornem-ho a repetir, manté sempre un gran vitalisme, actitud que es reflecteix en tot moment en la seua obra. Així mateix, és un home d'una exquisida sensibilitat, que es tradueix en la recerca d'una simetria i d'una delicadesa en la composició, de tal manera que la seua pintura esdevé com una mena de gasa o com un paper de seda o, fins i tot, de vegades, tan subtil com una boira. Sixto mai no es baralla amb el quadre, ans al contrari, sempre l'amoixa, ja que per a ell el més important de la creació artística és el llenguatge, l'expressió, la manera de dir-ho...

5. SIXTO DINS EL PERSONATGE DE SANT JOAN DEL MISTERI

Per sota la imatge càotica i temperamental de Sixto, hi ha l'art delicat de reflectir múltiples sensibilitats en el llenguatge pictòric. Talment com si hi haguessen impactat aquells elements del Misteri més delicats i subtils de l'obra, com ara la consuetada, i hi haguessen influït d'una manera més definitiva en la visió del món i de l'art. Diguem-ho ja d'una vegada: l'obra de Sixto és inseparable del Misteri d'Elx. Amb el Misteri, aquest gran artista va endinsar-se en la sensibilitat de les arts plàstiques. Com ha subratllat molt bé Ernest Contreras, «Sixto descobreix en els versos arcaics del Misteri un altre misteri torbador que es diu poesia, l'ignorat poder de la creació artística. Descobreix també que, segons els vells textos que una i altra volta estudia, l'evangelista Joan s'identifica d'alguna manera amb el seu temperament, salvant els mèrits santificadors: és un apòstol vigorós, rude, tendrament rude».

D'altra banda, per a Sixto “la fonètica”, com emfatitza el mateix pintor, és una de les coses més importants del llenguatge. Precisament fou a l'hospital de Fortuna (Múrcia), on es curava de la pleuresia que va contraure durant la Guerra Civil, quan va descobrir que tenia veu de tenor i, en acabar la guerra, va començar a cantar el Misteri i a pintar. Ara bé, en lloc de pintar el Misteri comença a pintar el paisatge i a “veure el color”, com ens confessà ell mateix. Simultàniament, s'endinsa en el personatge de sant Joan i desglossa la seua filosofia:

*Ai, trista vida corporal!
Oh, món cruel tan desigual! [...]*

*Sens vós, Senyora, què farem
e ab qui ens aconsolarem?
D'ulls e de cor devem plorar
mentres viurem, e sospirar.*

Aquests mots de llegenda i saviesa sembla que penetren a fons en l'interior de Sixto, d'una manera apocalíptica. A partir d'aquí, l'artista il·licità s'endinsa cada vegada més dins la filosofia existencialista: Sartre, Camus, Heidegger. I també en allò que deia Heràclit: "Ningú no pot banyar-se en la mateixa aigua dues vegades". Segons confessió del pintor, en analitzar l'absurd en Camus, troba les concomitàncies amb el personatge de sant Joan. Després de 27 anys de cantar el Misteri, Sixto ha hagut de representar molts sants Joan en un de sol, depenent de les conjuntures anímiques en què es trobava: "*Oh, apòstols e germans meus / veniu, plorem ab tristes veus*".

Segons el pintor Sixto, "el Misteri és molt de misteri. També la meua vida ha estat molta vida. Però, així i tot, voldria tenir molta més vida". D'altra banda, el pintor troba en el Misteri tot allò que pot tenir una peça avantguardista: misteri al carrer, els cantors entren a la seu de diverses maneres, la tramoia aèria, la tramoia del cadafal on se celebra l'acte...

Sembla que, en definitiva, el Misteri va esdevenir per a Sixto un brollador d'inspiració i de renaixement pel que tenia d'art, de misteri, de sensibilitat i de cultura. I, finalment, per la disciplina que comportava l'aprenentatge musical, com ha reconegut ell mateix: "jo he estat un home molt disciplinat, sobretot en la música". Cosa ben sorprenent en un personatge tan rebel i àcrata com Sixto.

6. SIXTO: L'HOME I LA SEUA CONDICIÓN

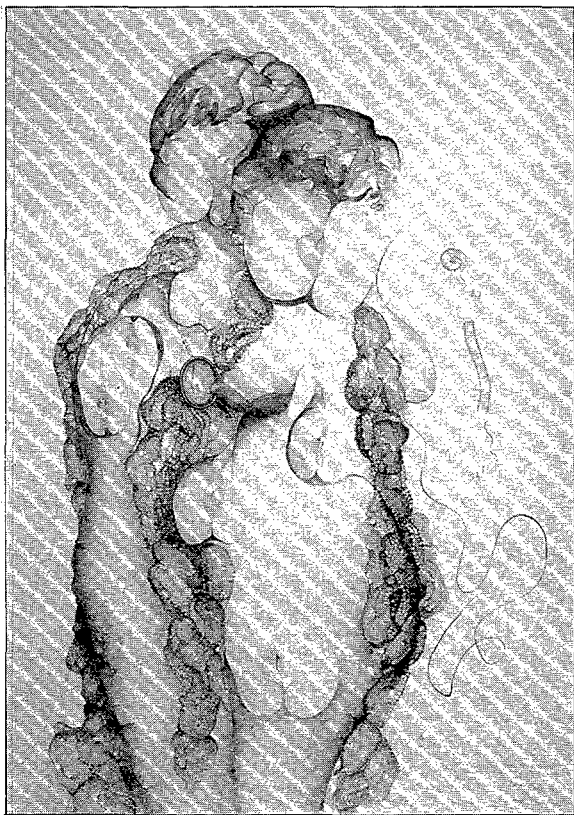
La categoria humana, vital, de Sixto és, senzillament, extraordinària. Apresa al llarg dels anys, de vicissituds i de conjuntures intenses que marquen l'individu: "Per a mi les veritables càtedres de la vida han estat: la notaria, la guerra, el futbol, l'institut, el carrer". I ens afegeix a continuació: "Jo he entrat en tots els prostíbuls... en qualsevol prostíbul m'he sentit més humà que en l'església". Fins i tot hi ha un record que, segons ell, encara no se li ha esborrat de la ment: "A Barcelona acostumava anar a un bar on tenia amistat amb tots els *xulos* i on podia comprovar el valor humà de les persones".

L'esqueixament d'un hàbitat com Elx, en què una col·lectivitat

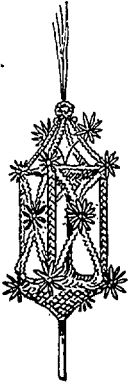
agrària de 15.000 habitants, on va créixer Sixto, i la transformació en una societat industrial desenvolupada de més de 200.000 ànimes, per força havia d'impactar en la sensibilitat i en l'obra de l'artista. Així mateix, un poderosíssim segon contrast en la vida i en l'obra de Sixto serà l'impacte produït en la visita que fa a París als 37 anys. En efecte, la ciutat de les arts plàstiques, grisosa i plúmbia, contrasta poderosament amb la forta càrrega de colors mediterranis que Sixto porta dins la joia dels seus ulls, àvids d'aprenentatge de formes i textures.

Tanmateix, el pintor Sixto trobarà un altre encant a La Cité: l'òpera on sent *La flauta màgica* de Mozart i on coneix Toscanini, J. Rodrigo, Argenta. Però, com no, Sixto, amb un eslògan ben original –"L'autodidacta Sixto us saluda"– es llança a conèixer ben de prop les obres dels grans pintors contemporanis: Chagall, Toulouse Lautrec, Kadinsky, Renoir, Cézanne, Manet.

Dibuix de la 3a època de l'Home (1984).

Coincidència o no, caldrà subratllar una anècdota d'aquesta fase que podria esdevenir categoria. Sixto s'allotjà a París, al Col·legi d'Espanya, i ocupà la mateixa habitació en què havia estat a primers de segle l'escriptor basc Pío Baroja. Ara i ací, podríem establir una mena de semblança ideològica, i fins i tot física, entre Pío Baroja i Sixto. En efecte, tots dos són àcrates, rebels lluitadors en defensa d'uns ideals confusament revolucionaris, amb un compromís explícit amb la seua societat i amb el seu món, amb un romanticisme ocult i profund. I a més, amb un clar propòsit didàctic i moral: tots dos volen deixar constància d'esdevenir "historiadors" de la ciutat on viuen –Madrid, en el cas de Baroja; Elx i Santa Pola, en el cas de Sixto–, ja que com a artistes senten la responsabilitat de fer la crònica social del seu entorn: la ciutat, els costums, la gent, l'època. A més, en el cas de Sixto, l'home que es llança a la lluita en benefici de la comunitat és el que li interessa ("O ets un animal sentimental, o ets un esteta del plaer"). És així com Sixto va entrar en el món de la pintura, amb un exemplar compromís social i plàstic, que va incrementar al llarg de les diverses fases: paisatge rural, paisatge urbà, microcòsmica, la "proletarització" amb el Grup d'Elx...

7. L'ART I L'ESCOLA PLÀSTICA SEGONS SIXTO

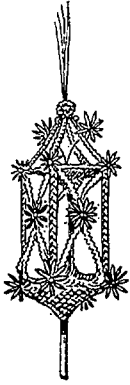
Sixto creu que tota la pintura està envoltada de tenebrisme i de melancolia, però que potser siga més un estat anímic de l'artista que no pas una veritat absoluta. Rembrandt, el Greco i Velázquez cerquen la llum, però no serà fins al s. XIX que realment Manet la troba amb el seu impressionisme. Per això Sixto fuig de tot l'anterior i tracta de buscar-la personalment. Precisament la troba en la dècada del segle en què naix: amb el famós cometa de Halley, que va aparèixer l'any 1910 i, posteriorment, el 1986. Aquest cometa li serveix d'anècdota, de moviment pictòric i de moviment plàstic. Perquè l'home és el poeta del cosmos i, amb la força de l'espai, de la llum i de les màquines, ha adquirit, maquiavèl·licament, una consciència per a destruir el seu semblant.

Cometa Halley, pintura de finals dels vuitanta.

Sixto Marco, en la seua darrera fase, que ell anomena “surrealisme eròtic”, estudia a fons la llum, i pinta la llum dins la llum, a la recerca, paradoxalment, de les malalties o de les taques del sol. Coincidència o no, un cop més, el mateix pintor que als setanta anys pateix de cataractes, cerca lògicament i desesperada, com ho va fer Goethe, més llum per als seus ulls. Aquesta llum prové de l’infinit, com el cometa de Halley, i pot arribar a manifestar-se “en la riquesa i la varietat d’allò més viu”. Per a Sixto esdevé la visió encertada del “procés grandios de l’evolució”, com ha remarcat Eduard Cadenas, conscient que, en guanyar en intel·ligència, es perd en força i a l’artista li cal la visió de l’infinit.

Finalment, quant a l’escola de les arts plàstiques, el pintor Sixto creu de totes totes que l’artista ha de ser lliure a l’hora de l’aprenentatge, ja que el pintor ha de tenir la seua “gramàtica”, el seu llenguatge artístic. A més, l’aprenent d’artista ha de trobar-se dins d’una classe petita per tal que el mestre pugui ser sociòleg i pedagog. Si observa que l’alumne té personalitat pròpia, li la respectarà. En cas contrari, el

mateix Sixto mirarà de traslladar-li l'òptica pròpia. Les classes que imparteix Sixto són, eminentment, "teràpèutiques", de relacions humanes. Quant a la creació, la inspiració arriba sobretot del treball. Respecte del símbol pictòric més utilitzat per Sixto, el de la poma partida pel mig, ell mateix ens diu que, en una primera fase, simbolitzava l'organ genital i la vida, però posteriorment, en l'època del Halley, esdevé el centre del cosmos.

Sixto Marco, lluitador infatigable i generós, pel seu país, per la seua gent i, sobretot, pels seus ideals, ha esdevingut per als valencians de la fi del mil·lenni un dels centres més importants del món cultural i cívic d'aquesta terra de frontera que estem bastint dia rere dia. Veritable faune de genialitats artístiques i de compromisos humans i cívics de tota mena, que ens obliga, als qui l'hem conegut i l'hem admirat durant tant de temps, a emprar de tot cor la frase tan lúcida d'Isabel Clara Simó: "Mentre em quede un bri de seny, no hi haurà res comparable per a mi a un amic estimat". Sobretot, com en aquest cas, si es tracta d'un personatge de llegenda, àcrata, lluitador i genial, com l'incomparable pintor d'Elx, Sixto Marco, que ha presentat les seues obres en nombroses exposicions arreu el món.